

kei whenua haumako, ko ētahi kei whenua tītōhea. Ko te kākano ka tau ki whenua haumako, kua rarī noa ake, kua matomato te tipu. Heoi anō ka rarī noa ake, ka matomato anō hoki te tipu o ngā taru. Ko te kākano tau ki whenua tītōhea, me uaua ka pihi ake, ā, kāore e roa kua mate.

Anei pea he whakaaro e pai ake ai te tipu o ngā kākano katoa. E ngā iwi o whenua haumako, arohaina ngā iwi o whenua koraha, ka whakatō i āna purapura ki tāu māra. E ngā iwi o whenua tītōhea, kua e takahia te aroha o tētahi ki a koe e hūtoi ai te tipu o āu. Haria ō purapura ki tāna māra, ka hoatu ko tō āwhina ki te whakatō, ki te ngaki e noho taru kore ai tā kōrua māra. Inā hauhake ana kōrua tahi ka taea e kōrua te whāngai te ao. Kia tīkina atu ko ā tātou tamariki mokopuna, ka whakarite ki ngā purapura kātahi anō nei ka kōrerohia. Ki te mahi ohu te iwi Māori e matomato ai te tipu o ēnei purapura, taihoa kua pakari, ā tōna wā kua tū mai ko taikākā, kua ko taitea anake. Hāunga ia te kupu. Engari anō te mōhio ki te tikanga o te kupu. Hāunga ia te mōhio ki te rā tīmata ai te maramataka. Engari anō te mōhio ki ōna tohu me āna tohutohu. Kia paku whāia atu anō te whakaaro whakamutunga nei. Tēnā ia nā tātou ka paku titiro ki te ruri kua titohia i raro iho nei:

**Me whēkoi, me whīkoi, kua kore e aro
me hīkoi rānei, me haere mā raro?
Aua! Me haere pakituri kē pea? ©**

E tohu ana tēnei ruri i te mau o te tangata ki te kupu kotahi me te rangirua o ngā whakaaro ki te tiki kupu hei whakamahi māna. Ki te mōhio tātou ki te tikanga o te katoa o ngā kupu nei, ahakoa haere te motu, kua kore e whakaaroaro, heoi anō te mahi, he takahi whakamua. Ākene he wawata ka pēnei anō ō tātou whakaaro, heoi anō koinei te maruāpō o ngā marupō katoa.

Kua kite mai koutou i te pai o te kura i tū ki Taiporohenui, me te pai o ngā pātai i ara ake i taua hui e tohua nei e tēnei paku timo atu. Heoi anō, e timo ana i runga i te kimi huarahi e turakina ai ngā taiapa e whakatūtūhia ana me te hiahia kia kua te iwi Māori whānui e noho tōtara-wāhi-rua, e tātā i a ia anō, e whakapau whakaaro rānei ki te whāititanga. Kāti pea ki tēnei take, me te whakaaro anō he aha rā ngā pātai ka whakaarahia ake, ka tautohetia i te kura ka tū ki Kirikiriroa i te marama o Mahuru? Ko wai ka hua, ko wai ka tohu.

Kei te rangatira, kei te matua, ki a koe Huirangi. Kua mihi atu anō ki a koutou ko tō hāpori i whakatuwhera mai i ngā tatau o tō koutou tipuna whare ki tēnei o ngā hui a Te Taura Whiri. Taihoa pea kua kite ā-kanohi anō, mēnā āe, ko te painga atu tēnā. Kia tae ki taua wā, ko te inoi a te ngākau, kia noho pai mai koutou i konā, hoe mai ai i tō tātou waka e hoea ngātahitia nei e tātou katoa. Ngā mihi anō ki a koutou.

© E tohu ana tēnei kua rāhuitia ēnei kōrero, ā, kāore e whakaaetia ana kia tāia ki tētahi atu tānga. Ki te hiahia te tangata ki te tā i tētahi atu tānga, me mātua whakapā ki te tangata nāna ake ngā kōrero.

HE TAONGA TE REO
1995 A CELEBRATION OF MĀORI LANGUAGE

HE MIHI

Tērā te makariri e whakanamunamu mai rā i te pae, nāwai rā, kua tau ngā waewae ki te whenua. Ko te hukapapa me te powharu ōna tapuwae; ko te ua tātā me te hau tonga ōna kahu.

Koinei ētahi o ngā tohu e mōhiohia ai kua eke anō tātou ki te wā o te takurua. Kei ngā ingoa anō hoki o ngā marama o tēnei kaupeka ētahi atu